

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут агротехнологій, селекції та екології

Кафедра селекції, насінництва і генетики

**МАТЕРІАЛИ І ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
“СУЧАСНІ НАПРЯМИ ТА ДОСЯГНЕННЯ СЕЛЕКЦІЇ І
НАСІННИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР”,
ПРИСВЯЧЕНОЇ 75-РІЧЧЮ ЗАСНУВАННЯ КАФЕДРИ
СЕЛЕКЦІЇ, НАСІННИЦТВА І ГЕНЕТИКИ**

15 травня 2023 року

ПОЛТАВА – 2023

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ТА ДОСЯГНЕННЯ У СЕЛЕКЦІЇ РОСЛИН

Тищенко В.М., Криворучко Л.М., Дубенець М.В., Колісник А.В. ІСТОРІЯ І СЬОГОДЕННЯ СЕЛЕКЦІЙНОГО ЦЕНТРУ ПОЛТАВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО АГРАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ	9
Білявська Л.Г. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ НАУКОВОЇ ЛАБОРАТОРІЇ СЕЛЕКЦІЇ, НАСІННИЦТВА І СОРТОВОЇ АГРОТЕХНІКИ СОЇ В ПДАУ МОН УКРАЇНИ	11
Барилко М.Г., Захаренко В.А. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ТА СЬОГОДЕННЯ В СЕЛЕКЦІЇ ГОРОШКУ ПОСІВНОГО (ЯРОГО) НА ПДСГДС ІМ. М.І. ВАВИЛОВА ІС І АПВ НААН	14
Білявська Л.Г., Білявський Ю.В. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СЕЛЕКЦІЇ СОЇ ТА ЇЇ ВПРОВАДЖЕННЯ НА ПОЛТАВЩИНІ	17
Головаш Л.М., Роговий О.Ю. КОЛЕКЦІЯ ТЕХНІЧНИХ КУЛЬТУР УСТИМІВСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СТАНЦІЇ РОСЛИННИЦТВА - ЕТАПИ СТВОРЕННЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ	19
Самородов В.М., Поспелов С.В., Глущенко Л.А., Куценко Н.І. ЛІДІЯ ШЕЛУДЬКО (1937-2019): ІМ'Я В ЛІТОПИСІ СЕЛЕКЦІЙНОЇ НАУКИ УКРАЇНИ	22
Алдошин А.В., Білявська Л. Г. КАЛАШНИК МИКОЛА СТРАТІЙОВИЧ – МУЖНЯ І ПОРЯДНА ЛЮДИНА, ХОРОШИЙ ОРГАНІЗАТОР І НАУКОВИЙ КЕРІВНИК	26
Торбанюк М.В. ІСТОРІЯ ПОХОДЖЕННЯ ТА СЕЛЕКЦІЙНІ АСПЕКТИ КУЛЬТУРИ ПОМІДОРА	27
Харченко Ю.В., Кочерга В.Я. СТАНОВЛЕННЯ ТА СЬОГОДЕННЯ СЕКТОРУ КОРМОВИХ КУЛЬТУР УСТИМІВСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СТАНЦІЇ РОСЛИННИЦТВА	30
Єгоров Д.К., Циганко В.А., Єгорова Н.Ю. ПРАКТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЕФЕКТУ ГЕТЕРОЗИСУ У ЖИТА ОЗИМОГО	33
Коваленко Н.П., Поспелова Г.Д., Шерстюк О.Л. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СЕЛЕКЦІЇ ГЛАДІОЛУСА	35
Білявська Л.Г. ШЛЯХ ВИДАТНОГО СЕЛЕКЦІОНЕРА З СОЇ (до 117-річчя з дня народження селекціонера Анастасії Кирилівни Лещенко)	38
Косенко Н.П. ПЕРСПЕКТИВНІ СОРТИ ТОМАТУ ПРОМИСЛОВОГО ТИПУ	40

Урожайність зерна у гібридних сортів обумовлена ефектом гетерозису за всіма врожайними ознаками, що досягається за рахунок продуктивної кущистості, перерозподілу біологічного врожаю та реакції на агротехнічні заходи, що дозволяє суттєво зменшити норму висіву. У гібридів спостерігається збільшення співвідношення зерна до соломи на користь зерна. Гібриди добре реагують на застосування інтенсивних технологій вирощування. Економічний ефект вирощування гібридів на 25 – 50 % вище ніж при вирощуванні сортів – популяцій [7].

Список літературних джерел

1. Здрилько А.Ф., Адамчук Г. К. Создание форм с ЦМС для получения гетерозисных гибридов ржи. *Бюллетень Всесоюзного НИИ растениеводства им. Н.И. Вавилова*. 1975. Вып. 48. Центр. 82 с.
2. Здрилько А.Ф., Дерев'янку В.П. Источник самофертильности озимой диплоидной ржи. *Селекция и семеноводство*. М. 1979. № 4. С. 5.
3. Єгоров Д.К., Дерев'янку В.П., Циганко В.А., Ісаєнко О.О. Нові селекційні розробки як фактор збільшення виробництва зерна жита озимого. *Селекція і насінництво*. 2008. Вип. 95. С. 55–64.
4. Єгоров Д.К. Інноваційні низько витратні технології збільшення урожайності насіння гібридів жита озимого на ділянках гібридизації *Селекція і насінництво*. 2012. Вип. 102. С. 129–134.
5. Єгоров Д.К. Наукові основи селекції озимого жита. *Селекція польових культур: Збірник наукових праць*. Харків, ІР ім. В.Я. Юр'єва УААН, 2008., С. 89 –114.
6. Єгоров Д.К., Дерев'янку В.П. Особливості гетерозисної селекції озимого жита. *Селекція і насінництво*. 2004. Вип. 88. С. 40–45.
7. Єгоров Д.К., Єгорова Н.Ю. Перспективи розвитку гетерозисної селекції в Україні – резерв збільшення врожайів зерна озимого жита. *Посібник українського хлібороба*. К. Академпрес, 2009. С. 239–240.

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СЕЛЕКЦІЇ ГЛАДІОЛУСА

**Коваленко Н.П., доцент кафедри захисту рослин, к. с.-г. н., доцент
Поспєлова Г.Д., доцент кафедри захисту рослин, к. с.-г. н., доцент
Шерстюк О.Л., асистент кафедри захисту рослин**

Полтавський державний аграрний університет

На сьогоднішній день завдяки досягненням селекції світовий генофонд гладіолуса гібридного об'єднує майже 64 000 сортів. На жаль, близько 42 000 з них уже забуті й згадуються лише у літературі та каталогах. У міжнародному

списку гладіолусів щорічно реєструється близько 100 нових сортів, але набагато більше залишається за межами цього списку або реєструється тільки в окремій країні.

Роботи з виведення культурних форм гладіолуса *Gladiolus* почалися далекого 1807 року. Саме тоді англієць Вільям Герберт провів перші міжвидові схрещування дикорослих центрально-африканських гладіолусів. Інтенсивно велися роботи з гібридизації у Нідерландах, Бельгії, Франції та Німеччині.

До початку ХХ століття були отримані перші найважливіші культурні форми (культигени) гладіолуса – гладіолуси Колвілля (*Gladiolus x colvilei*), китицевидний (*G. x ramosus*), гентський (*G. gandavensis*), карликовий (*G. x nanus*) та інші. Дещо пізніше з'явилися гібридні гладіолуси першоцвітий (*G. x primulinus*), Хаарлемський (*G. x harlemensis*), Тубергена (*G. x tubergenii*) [1]. Деякі з перших гібридних форм збереглися в культурі й донині і присутні в асортименті зарубіжних фірм. На той час налічувалося близько 2 тисяч сортів; підвищувалася декоративність, збільшувалася різноманітність форм, з'являлися великоквіткові та дрібноквіткові гладіолуси.

У 1907 році американський селекціонер А.Н. Кундерт вперше продемонстрував сорт із гофрованими пелюстками. У цей період схрещування проводилися без залучення дикорослих видів, переважно між сортами створених раніше культурних форм. Відмінності між культуригенами поступово стерлися і сформувався знайомий нам гібридний гладіолус (*Gladiolus x hybridus hort.*).

Із середини ХХ ст. центром селекційних робіт з гладіолусом стала Америка. Нині лідерами у селекції гладіолусів є спеціалізовані фірми США та Канади, їхні сорти становлять ліву частку світового асортименту.

Селекціонери вважають гладіолус складною культурою в агротехніці. Проте їх успішно культивують у багатьох країнах світу. Успіх селекції залежить від ознак та якості вихідного матеріалу, донорських властивостей.

Нині основним напрямом селекції гладіолуса є виведення сортів виставкового типу з високими декоративними якостями. Такі сорти вирізняються довгим суцвіттям (від 22 до 26 яскравих, гарної форми квіток), у якого значна кількість квіток відкривається одночасно. Перевага надається сортам з гофрованими та складчастими частками оцвіттини. Практично необхідним і основним напрямом сучасної селекції гладіолуса є виведення сортів стійких до захворювань з гарним вегетативним розмноженням.

Нині сформувалися дві групи сортів європейської та американської селекції. Вітчизняними селекціонерами при гібридизації в якості вихідних використовуються переважно сорти американської селекції. Крім того, останнім часом у Європі та Америці значно збільшилася кількість сортів із дрібними та середнього розміру квітками, оскільки вони раніше зацвітають, добре розмножуються, гарно виглядають в композиціях. Селекційна робота подарувала світові величезну розмаїтість забарвлення гладіолуса. Найбільш чисельним (28,7%) є клас рожевих відтінків, по 11-12% припадає на сорти з квітками білого, оранжево-лососевого та червоного кольору, менше сортів

(близько 4-6%) із жовтими, бузковими і фіолетовими квітками, а також темно-червоного і пурпурового забарвлення. Незначна кількість сортів із квітками димчастого, коричневого та зеленого кольору. В Україні спостерігається тенденція до створення темних, чорно-червоних сортів, чимало селекціонерів намагаються створити блакитні сорти.

Одним із ще невирішених питань в селекції гладіолуса є отримання запашних великоквіткових сортів. У 1964 р. селекціонери І.В. Дрягін та Г.Ю. Казарінов отримали запашні форми гладіолуса від запилення американського сорту Світі зі слабким ароматом сумішшю пилку великоквіткових сортів гладіолуса і ацидантери (*Acidanthera*). Однак вони мали слабкий аромат. Суттєвих результатів досяг селекціонер А.В. Мурін, який отримав рослини з чітким ароматом яблука, апельсина, гвоздики, троянди, кави. Перспективною є робота над підсиленням аромату вже створених форм [2].

Селекція гладіолуса в Україні проводиться досить широко, однак має переважно стихійний характер, оскільки мало уваги приділяється стійкості та гарному вегетативному розмноженню виду.

Добре відомі в усьому світі досягнення в селекції гладіолуса Н. Мірошниченко. Українкою виведено сотні сортів квітів, отримано десятки нагород, престижних вітчизняних та міжнародних медалей. Популярністю в різних країнах користуються сорти-переможці і призери виставок: Європа, Ліловий Бархат, Зоря Свободи, Королева Естради, Моя Україно, Гуцул.

В серпні 2004 р. в Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України відбулася 3-тя українська спеціалізована виставка "Королева гладіолусів – 2004", присвячена ювілею відомої селекціонерки.

Актуальними завданнями селекційної роботи з гладіолусами є: відбір та вдосконалення сортів, стійких до вірусних, бактеріальних та грибних захворювань, що у свою чергу сприятливо позначиться і на декоративних властивостях рослин, і на поширенні культури; виведення сортів гладіолусів для вигонки спеціально для захищеного ґрунту; створення нових низькорослих сортів для квіткового оформлення та аранжування; відбір посухостійких форм; одержання сортів і гібридів, що мають виражений аромат.

Список літературних джерел

1. Зоргевиц А. Гладиолусы. Рига : Лиесма, 1969. 83 с.
2. Мурин А.В., Лысиков В.Н. Генетические основы создания исходного материала гладиолуса. Кишинев : Штиинца, 1989. 196 с.